

УДК 330.342.146:330.112.1

МОДЕЛЬ ЗМІШАНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ СУКУПНОГО ПОПИТУ

Газуда М.В.

У статті запропоновано авторську модель змішаної ринкової економіки, проаналізовано функціонування як самого ринкового механізму, так і державних важелів. Розглянуто особливості використання засобів стимулювання сукупного попиту та їхній вплив на соціальні верстви населення.

Кількість бібліографічних посилань - 5, мова – українська.

Ключові слова: модель змішаної ринкової економіки, державні важелі, засоби стимулювання сукупного попиту, соціальні верстви населення.

ВСТУП

Регулювання та управління економічними й соціальними процесами які відбуваються в

національній економіці завжди перебували в центрі уваги науковців та управлінців різного рангу. Роль держави в становленні та функціонуванні ринкового механізму є об'єктом наукових дискусій і актуальність даної тематики не викликає сумніву, оскільки українська економіка проходить через складні процеси пов'язані зі зміною економічних

Газуда Михайло Васильович, к.е.н, доцент кафедри економіки, менеджменту та маркетингу УжНУ

систем, а побудова соціально орієнтованої ринкової економіки це основне завдання, яке стоїть перед суспільством, органами державної влади та місцевого самоврядування.

Для вирішення цілої низки проблем, пов'язаних з реформуванням української економіки, перед науковцями та практиками постає складне завдання з визначення місця та ролі держави в економічних та соціальних процесах, регулюванні і забезпеченні функціонування ринкового механізму. Проблеми, пов'язані з державним забезпеченням ефективного функціонування ринкового механізму, є об'єктом наукових інтересів багатьох українських науковців економістів. Серед них А. С. Гальчинський, Л. С. Головка, Л. І. Дідківська, Л. Я. Корнійчук, Д. М. Стеченко, Н. О. Татаренко, Л. А. Швайка та інші.

Аналізуючи теорії макроекономічного регулювання, науковці визнають недоліки як „класичної теорії” А. Сміта, тобто теорії „чистого ринку”, так і прорахунки „марксистської теорії”, які Україна відчула на власному історичному досвіді. Беззаперечним і актуальним залишається поєднання

переваг „неокейнсіанства” та „неолібералізму”, які знайшли відображення в теорії „неокласичного синтезу” що стала основою змішаної системи регулювання ринковою економікою, але з урахуванням політичних та соціально-психологічних факторів.

Метою даної наукової статті є більш глибоке дослідження функціонування ринкового механізму в поєднанні з важелями державного управління та аналіз особливостей застосування засобів стимулювання попиту.

1 АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОДЕЛІ ЗМІШАНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Для кращого розкриття цієї проблеми, автором пропонується розглянути модель ринкового механізму в поєднанні з державним регулюванням, яка дасть можливість проаналізувати дію та наслідки використання важелів державного управління і можливо знайде практичне застосування в науці та управлінні (рис. 1).

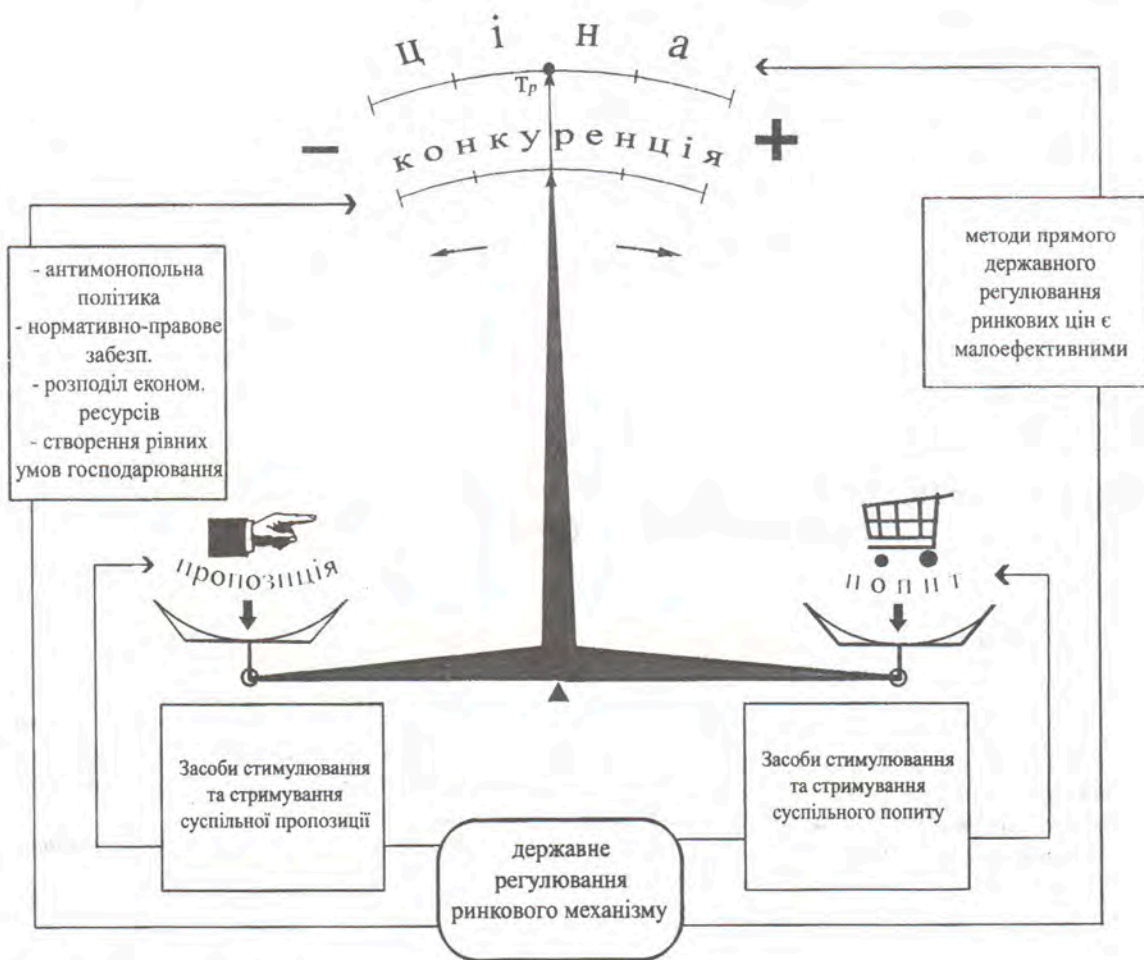

Рис. 1 Модель змішаної ринкової економіки

Ринковий механізм зображено у виді терезів, оскільки попит і пропозиція два взаємодіючі між собою фактори що врівноважуються, головним або

визначальним при цьому виступає попит, тому що пропозиція завжди підлаштовується під попит, задовольняючи його. Ціна на ринку є результатом

взаємодії попиту і пропозиції. Перевищення попиту над пропозицією призводить до зростання ціни і, навпаки, якщо пропозиція більша за попит то ціна зменшується, а при вирівнюванні попиту і пропозиції ціна є оптимальною і знаходиться в точці рівноваги, що і демонструє модель зображена на рисунку.

Конкуренція між товаровиробниками прямо пропорційно залежить від ціни на товари чи послуги, тому умовний показник конкуренції розміщено паралельно умовному показнику ціни.

Запропонована модель демонструє роботу механізму ринкового саморегулювання при умові функціонування вільної конкуренції. Так, скажімо, при переважанні попиту над пропозицією ціни на ринку підвищуються і тим самим стимулюють підвищення конкуренції в даному сегменті ринку, збільшуючи кількість товаровиробників. В свою чергу, більша кількість підприємств виробляє більше продукції, чим врівноважує пропозицію з попитом і ціна знову повертається в точку рівноваги (T_p). Якщо попит стає меншим за пропозицію то ринковий регулюючий механізм реагує навпаки: ціна знижується відповідно знижується і конкуренція, негативно впливаючи на кількість товаровиробників, що призводить до зменшення пропозиції і врівноваження ціни. Так відбувається ринкове саморегулювання в максимально сприятливих умовах, та враховуючи вади самого ринкового механізму виникла необхідність державного регулювання економіки, яка отримала назву – ринкова економіка змішаного типу. Але при цьому слід зауважити, що «змішана ринкова економіка» як економічна категорія поняття більш ширше, оскільки включає поєднання різних форм власності, капіталістичної та соціальної ідеологій та різних політичних поглядів.

Для всіх країн з ринковою економікою, а для українського суспільства особливо гостро, стоїть завдання визначення оптимальних пропорцій та структури у поєднанні державних і ринкових механізмів управління національною економічною системою. Копіювання Україною чужого досвіду є неприйнятним і неможливим. Неприйнятним є тому, що економіка будь-якої окремо взятої країни унікальна за рівнем розвитку, сукупністю економічних ресурсів, історичним минулим, традиціями та менталітетом, і неможливим, оскільки країни „постсоціалістичного простору” вперше в історії пішли шляхом зміни „командно-адміністративної” системи на „ринкову”, що свідчить про відсутність такого досвіду.

Сьогодні, національна економіка України зазнала корінних змін та глибоких трансформацій, починають працювати ринковий механізм та важелі державного регулювання, змінюється законодавчо-нормативна база, та підходи в управлінні і веденні бізнесу, змінюється суспільство. Але слід визнати, що з боку держави, враховуючи всю складність економічних та соціальних процесів, були допущені помилки та прорахунки в управлінні, що є підтвердженням необхідності подальшого дослідження ринкової моделі і розробки

організаційно-економічних механізмів регулювання, де авангардом повинна стати економічна наука.

Для повноцінного функціонування ринкового механізму держава повинна створити єдині для всіх умови економічного середовища, які будуть сприяти його становленню та розвитку. Серед першочергових завдань є формування дієвої та комплексної законодавчо-нормативної бази, яка дасть можливість вільно працювати ринку, захистить підприємців від чиновницького свавілля, створить умови для здорової конкуренції та забезпечить всім суб'єктам економічної діяльності рівний доступ до економічних ресурсів. Створивши оптимальні умови для ринкового механізму, слід відмітити, що ефективно він зможе працювати лише у виробничій сфері та сфері послуг і не зможе: забезпечити споживачів суспільними товарами, регулювати розвиток соціальної сфери, надавати інформацію в повному обсязі, створити механізми по захисту, збереженню та відновленню екосистеми. Тому вирішення вищезазначених завдань держава повинна взяти на себе, при цьому не створюючи завад функціонуванню ринкового механізму, де він працює самостійно, не стаючи непосильним ярмом на плечах суспільства.

Головне завдання держави полягає у розумному застосуванні інструментарію управління, яким вона володіє, раціональному його виборі і своєчасному використанні. Для цього науковцям потрібно здійснити моніторинг та проаналізувати механізм роботи кожного окремо взятого засобу управління чи регулювання (на думку автора, прямі методи державного регулювання слід відносити до управління а непрямі до регулювання), особливості, наслідки та економічну ефективність застосування. Проблема дослідження полягає в складності функціонування як самих механізмів так і великій кількості факторів впливу які необхідно виокремити, проаналізувати, систематизувати та розробити рекомендації із застосування їх в процесі здійснення управлінської діяльності.

2 ЗАСОБИ СТИМУЛЮВАННЯ СУКУПНОГО ПОПИТУ ТА АНАЛІЗ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Аналізуючи роботу ринкового механізму, що демонструє представлена модель, пряме державне регулювання ринкових цін є малоефективним, так як ціноутворюючий фактор – результат функціонування ринкового механізму тобто, наслідок взаємодії попиту і пропозиції. Практика вже довела неспроможність прямого цінового втручання при спробах уряду «втримати» ціни на м'ясо, хліб, паливо, де ринковий механізм відреагував по своєму. Із запропонованої моделі видно що для впливу на ціну необхідно застосовувати механізми стимулювання або стримування попиту і пропозиції в залежності від бажаного результату. Так, при стимулюванні сукупного попиту ціна на ринку буде зростати, а при стимулюванні сукупного виробництва, яке формує пропозицію, ціни повинні знижуватися, та складність полягає в тому, що необхідно проаналізувати дію

важело як за причинно-наслідковою послідовністю, так і за терміном дії. Для прикладу, причинно-наслідкову дію механізму можна відобразити таким чином: стимулювання сукупного попиту → підвищення попиту → підвищення ціни на ринку

→ зростання конкуренції → збільшення кількості товаровиробників → збільшення кількості товару → зростання сукупної пропозиції → зниження ціни на ринку.

Засоби стимулювання сукупного попиту	Напрямки доцільного використання	Соціальні групи населення
зменшення ставок банківських кредитів		- олігархи
зменшення податкового тиску		- багаті
надання пільг		- середнього достатку
підвищення заробітної плати		- бідні
підвищення пенсій та соціальних виплат		- за межею бідності
збільшення субсидій та соціальних нормативів		

Рис. 2 Напрямки доцільного використання засобів державного стимулювання сукупного попиту в розрізі соціальних груп суспільства

Зроблений аналіз не враховує термін функціонування механізму та побічні наслідки його дії, які в залежності від ступеня застосування призведуть до певних змін у суміжних сегментах ринку. В наведеному прикладі, з набору державного інструментарію не вибрано засіб впливу, який буде застосовано. Тут можна застосувати засоби, які позитивно вплинуть на сукупний попит: підвищення заробітної плати, пенсій та соціальних виплат, збільшення субсидій та соціальних нормативів, надання пільг, зменшення податкового тиску та ставок банківських кредитів, і важливо врахувати як ступінь впливу так сегменти ринку і прошарки суспільства які при цьому будуть задіяні. Поділивши суспільство на соціальні верстви можна проаналізувати які засоби державного регулювання будуть найбільш дієвими для регулювання визначеної сфери (рис. 2), а врахувавши що найбільша частина населення України це бідні та середнього достатку і саме вони формують основну частку сукупного попиту можемо зробити висновок що доцільним буде

застосування всього державного інструментарію. Для допомоги населенню яке знаходиться за межею бідності найбільш дієвим є підвищення пенсій та соціальних виплат і збільшення субсидій та соціальних нормативів.

Використовуючи той чи інший важіль стимулювання попиту важливо також проаналізувати його вплив на пропозицію, можливу побічну дію та можливі наслідки (рис. 3).

При застосуванні державою такого важелю як підвищення пенсій та соціальних виплат, необхідною умовою є зміна бюджету шляхом збільшення або перерозподілу. Збільшення самого бюджету можливе лише через підвищення надходжень з врахуванням при цьому, усіх можливих наслідків, а перерозподіл веде до зменшення виплат за іншими статтями та напрямками. Провівши аналіз, стає зрозуміло – при цьому відбудуться і певні зміни в структурі виробництва та ринку, а їх масштабність буде прямо пропорційною від величини виділених коштів.

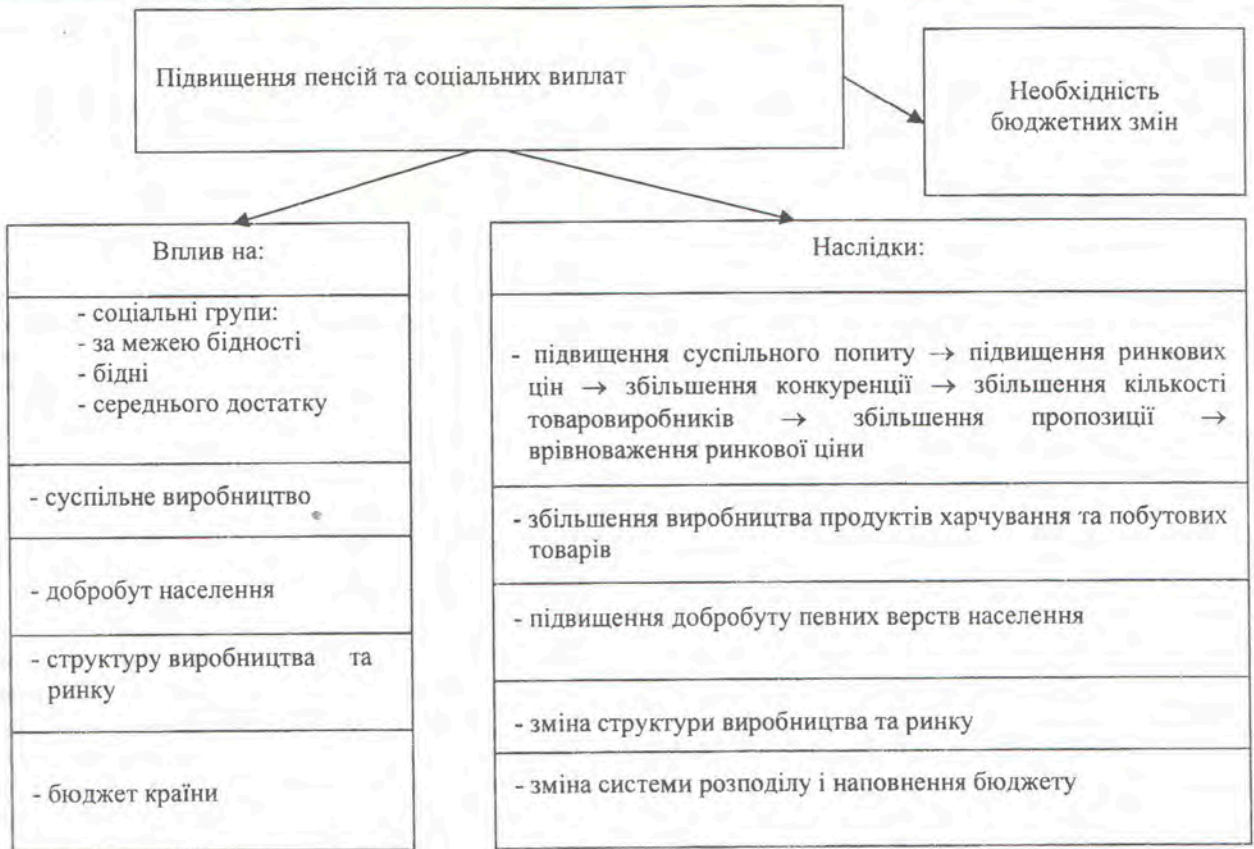

Рис. 3 Механізм впливу та наслідки при підвищенні пенсій та соціальних виплат державою

Збільшення виробництва слід очікувати в харчовій галузі та в виробництві товарів першої необхідності які задовольняють потреби зазначених верств населення, а виробництво дорогих товарів, предметів розкоші не відчує зміну попиту.

ВИСНОВКИ

Розуміючи, що ринковий механізм не є оптимальним для управління економічною системою і не перераховуючи загальновідомі його недоліки, автор вважає доцільним зазначити що ринковий механізм не є соціально орієнтованим, а ціноутворюючий механізм жвавіше реагує на підвищення цін ніж на їх зниження. Враховуючи, що на даному етапі розвитку суспільство не володіє

більш ефективними механізмами, ринковий – залишається основним регулятором економічних процесів, тому державні органи повинні створити оптимальні умови для функціонування ринкового механізму, розумно використовувати важелі для управління в економічній, соціальній, екологічній та інших сферах народного господарства. Для реалізації цієї функції необхідні глибокі знання в застосуванні організаційно-економічних механізмів функціонування та використанні засобів державного регулювання. Тому науковий аналіз і дослідження в цій сфері, на думку автора, на даному етапі є першочерговими, а вміле їх застосування дасть позитивні результати для розвитку національної економіки.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гальчинський А. С. Економічна теорія: [підручник] / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко. – К. : Вища шк., 2007. – 503с.
2. Дідівська Л. І. Державне регулювання економіки: [навч. посіб.] / Л. І. Дідівська, Л. С. Головка. – К. : Знання-Прес, 2000. – 209с.
3. Історія економічних учень: [підручник] / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін.; за ред. Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко. – К. : КНЕУ, 2001. – 564с.
4. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: [навч. посіб.] / Д. М. Стеченко. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2004. – 262с.
5. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435с.